

UN MORMÂNT DE ÎNHUMAȚIE DIN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA EPOCA BRONZULUI DE LA GRUMEZOAIA (JUD. VASLUI)

În luna mai a anului 1993, în localitatea Grumezoaia, comuna Dimitrie Cantemir (jud. Vaslui), în locul denumit de localnici „Obște“, s-au descoperit întâmplător resturi dintr-un mormânt preistoric. Satul Grumezoaia este menționat în repertoriul lui Gh. Coman ca deținând mai multe puncte de interes arheologic, cu materiale ce se încadrează din preistorie și până în secolele X—XI¹.

Locul cu toponimul „Obște“ se află în partea nordică a satului, pe stânga pâraului ce străbate Grumezoaia. Este vorba de o zonă puternic erodată (se pare că eroziunea a început după 1956), cu mai multe râpe adânci. „Obște“ se află la o distanță de aproximativ 400 m nord de punctul 3, menționat de Gh. Coman pentru Grumezoaia, unde, în grădina unui locuitor au apărut materiale de factură Foltești — Cernavoda II².

Pe marginea uneia din râpi, jucându-se, câțiva copii din sat au scos la iveală un vas întreg (pictat), căpăcelul său, resturi dintr-un al doilea vas și oase umane. Din păcate, după ce au scos afară toate aceste materiale au anunțat descoperirea pe care o făcuseră.

La începutul lunii septembrie s-a efectuat un sondaj în locul unde au fost descoperite resturile amintite. Din măsurătorile făcute la fața locului s-a putut presupune că mormântul, în discuție, zăceam cam la 1 m față de marginea râpei, într-un sol de culoare gălbuie, ușor nisipos. Am cercetat cu atenție marginea acestei râpe, dar și a celorlalte, fără să mai putem găsi însă nici un fel de resturi arheologice. Doar la baza locului, unde au excavat copii în luna mai, am găsit, aruncate de aceștia, resturi de oase și de ceramică, ce aparțineau vasului fără pictură. Am efectuat și o cercetare de suprafață în zona platoului din care se desprinde acest teren accidentat, dar nu am găsit nici un fel de cioburi sau alte indicii.

Deasupra locului, unde s-au descoperit materialele, pe care le vom prezenta mai jos, am săpat o casetă de 2 × 1,50 m, până la adâncimea de — 1,10 m. În porțiunea cercetată, stratigrafia este următoarea:

- 0 — 0,30 m strat de culoare cafenie deschisă, foarte dur;
- 0,30 — 0,38 m, strat cu mici pietricele;
- 0,38 — 0,80 m strat de culoare cafenie-gălbuie, cu o duritate relativ mare;
- 0,80 — 0,95 m strat de culoare gălbuie-cafenie, cu concrețiuni calcaroase;

¹ Gh. Coman, *Statornicie, continuitate, Repertoriul arheologic al Județului Vaslui*, București, 1980, p. 112—113.

² *Idem*, *op. cit.*, p. 112.

— 0,95 — 1,10 m, strat de culoare gălbuie, nisipos.

Între 0,44 — 0,80 m, au apărut mai multe fragmente de oase umane, antrenate, probabil, de rozătoare. Deși săparea casetei nu a adus, din păcate, informații suplimentare, și a fost foarte dificilă din cauza solului extrem de dur, ținem să precizăm că în locul unde au scormonit copiii pământul, acesta era de culoare gălbuie-cafenie, ușor mai închis decât restul, ceea ce indică, probabil, locul gropii mormântului.

Revenind la mormântul de înhumație, suntem nevoiți să prezentăm datele după descrierea făcută de copii. Probabil, scheletul era întins pe spate, pe direcția N-S, cu capul spre nord. Vasul cu capac (pl. 3/1) a fost descoperit primul. Cel de al doilea vas era spart și se afla tot în dreptul capului. Urme de ocră roșu nu au fost sesizate de copii, și nici nu se observă pe oasele recuperate din schelet.

Resturile osoase pe care le-am avut la dispoziție pentru acest studiu sunt reprezentate printr-o calotă craniană, cu două mici porțiuni din oasele temporale și jumătatea stângă a maxilarului superior. Din regiunea postcraniană a scheletului ne-au parvenit diafize întregi din femure (2), tibii (2), humerus (2), peroneu (1), fragmente din oasele coxale, coaste, vertebre cervicale și tarsiene (un calcaneu și două astragale).

Scheletul a aparținut cu siguranță unui copil, de 10—11 ani (infans II), vârstă apreciată după gradul de erupere a dentiției definitive (premolarii 2 și molarii 2). Sexul individului pare să fi fost cel masculin dacă luăm în considerație regiunea frontală a neurocraniului, dezvoltarea regiunii mastoidiene și reliefurile destul de marcate ale oaselor lungi.

Calota craniană este de formă ovoidală în norma verticală și de „bombă” în norma occipitală, cu indicele cranian de tip mezocran. Fruntea este sferică, cu marginile divergente, iar, în raport cu lărgimea calotei, este eurimetopă. Occipitalul este îngust și destul de curbat.

Dentiția este lipsă postmortem, dar pe jumătatea stângă a maxilarului superior se observă mugurii premolarului 2 și a molarului 2 surprinși în stadiul de erupere, situație favorizantă pentru determinarea vârstei individului.

Deși din partea postcraniană nu am avut la dispoziție decât diafizele unor oase lungi, putem aprecia, după lungimea acestora, că talia subiectului trebuia să fi fost destul de înaltă pentru vârsta respectivă.

Resturile sumare ale scheletului, în special, pentru partea craniană, precum, și vârsta individului, ne împiedică să putem preciza diagnoza tipologică a acestuia, totuși unele indicii, în special cele de ordin morfologic, ne permit să constatăm unele trăsături mediteranoido-dinarice.

Dăm mai jos principalele date antropometrice ale scheletului de la Grumezoaia.

Nr. Martin	Dimensiuni		Nr. Martin	Indici	
1	g — op	177	8/1	I. cranian	78,53
2	g — i	161	9/10	I. frontal	79,50
3	g — l	170			
8	eu — eu	139	9/8	I. front. pariet.	69,78
9	ft — ft	97	12/8	I. occipit.	69,78
10	co — co	122			
12	ast — ast	97	27/26	I. curb. fr. par.	90,90
23	circ. orizont	490	29/26	I. curb. front.	83,83
26	arc. n—b	132	30/27	I. curb. pariet.	90,83
27	arc. b—l	120	31(1)/ 28(1)	I. curb. occip.	88,15
28(1)	arc. l—i	76			
29	coard. n—b	110			
30	coard. b—l	109			
31(1)	coard. l—i	67			

În cele ce urmează, vom reveni la inventarul arheologic al mormântului.

Vasul pictat, de formă aproape elipsoidală, are fundul drept și buza foarte îngustă, dreaptă. Deasupra diametrului său maxim prezintă două mici apucători, de tip „cornițe”, cu vârful în sus, perforate. Dimensiunile sale (înălțime = 7 cm, diametrul maxim = 14 cm, diametrul gurii = 4 cm, diametrul fund = 5,3 cm), arată că s-ar putea încadra aproape în categoria vaselor miniaturale. Este realizat dintr-o pastă de bună calitate, fină, de culoare gălbuie, peste care s-a pictat cu brun.

Căpăcelul său, cu trei cornițe, din care doar cele două, laterale, sunt perforate, de dimensiuni reduse (înălțime = 4,3 cm, diametru bază = 5,4 cm), realizat din același gen de pastă, este, de asemenea, pictat.

Vasul propriu-zis are decor doar în partea sa superioară, în timp ce căpăcelul, pe toată suprafața. Ornamentul este alcătuit din 12 metope, ce sunt mărginite, în partea de jos, de trei linii orizontale. Fiecare metopă este separată de cealaltă prin două linii paralele, cu excepția uneia singură, ce conține pe o latură, doar o linie. În 6 din metope decorul este format din suprafețe romboidale, așezate simetric, câte 3, de fiecare parte a torților. Alte 4 metope sunt decorate cu câte 2 linii paralele, pe care s-au desenat perpendicular liniuțe mai mici, iar două metope, cele din zona apucătorilor, au doar câte o singură linie, decorată în aceeași manieră. Metopele decorate în suprafețe romboidale și motiv în „rețea” („plasă”), sunt intercalate de cele cu motiv liniar.

Căpăcelul, de formă piramidală, are așezate față în față câte două suprafețe romboidale, la fel ca și vasul. Acestea sunt delimitate între ele și lateral, de câte două linii, iar în interior, decorul este alcătuit din același gen de „plasă”. Pe părțile laterale, unde sunt apucătorile, ornamentul este realizat din câte două linii paralele, oblice față de torțițe, una din ele fiind, de asemenea, decorată cu linii mici, perpendiculare.

În ceea ce privește cel de al doilea vas (pl. 3/2) acesta este de dimensiuni incomparabil mai mari față de primul (înălțime = 20,1 cm, diametru gură = 10,8 cm, diametru fund = 11,4 cm). Este vorba de un recipient, de formă amforoidală, cu gâtul relativ înalt și buza foarte ușor

evazată. Pe zona diametrului maxim are două apucători relativ masive, perforate orizontal, iar fundul său este drept. Vasul nu prezintă nici un fel de decor. Este realizat dintr-o pastă semifină, de culoare cenușie-negricioasă, cu cioburi sfărâmate în compoziție, ușor aspră la pipăit. Culoarea vasului se datorează unei arderi neuniforme.

Studiind literatura de specialitate a perioadei am găsit unele analogii pentru descoperirea noastră. Astfel, vasul cu capac, pictat, prezintă, fără îndoială, cele mai multe asemănări cu cel descoperit în mormântul 20 din necropola de la Brăilița³. Corespund în linii mari atât dimensiunile, cât și maniera de decorare, diferind doar unele elemente decorative. Ceramică de același tip, cu decor „în rețea” sau „plasă” mai apare pe teritoriul Moldovei la Erbiceni (Dealul Sărăturilor)⁴, Foltești („Ruptura”)⁵ și Gugești⁶. Pentru căpăcelul vasului, alături de Brăilița, vrem să mai reamintim și descoperirile de la Foltești („Ruptura”)⁷.

Vase cu capac, dar, din păcate, cu decorul complet șters, au mai apărut în mormintele descoperite întâmplător la Vișani⁸ și Rășești⁹, tot în Moldova.

Decorul „în rețea” pe vase de același tip este cunoscut în Republica Moldova la Brânzeni și Gordinești, iar în aria tripoliană la Vâhvatînți, Usatovo, Serezlievka, Troianovo și Gorodsk¹⁰.

În legătură cu vasul din pastă cenușie-negricioasă, el pare, momentan, să aibă mai puține analogii. Totuși menționăm un vas aproape similar descoperit la Podolenii de Jos¹¹ și pe cele descoperite în mormintele

³ I. T. Dragomir, *Necropola tumulară de la Brăilița, Materiale*, V, 1959, p. 684—689 și fig. 7/2 a-c.

⁴ M. Dinu, *Quelques considerations sur la période de transition du néolithique à l'âge du bronze sur le territoire de la Moldavie, Dacia*, N. S., XII, 1968, p. 132, fig. 1/3,4. Situl de la Erbiceni „Dealul Sărăturilor” este încadrat cronologic, de autorul citat, în cultura Horodiștea-Foltești I.

⁵ M. Petrescu-Dimbovița, I. Casan, C. Mateescu, *Săpăturile de la Foltești, SCIV*, I, 1951, 2, p. 260, fig. 6; M. Petrescu-Dimbovița, M. Dinu, *Nouvelles fouilles archéologiques à Foltești (dép. de Galați), Dacia* N. S., XVIII, 1974, p. 63—64, fig. 42/8.

⁶ M. Dinu, *Complexul cultural Horodiștea-Foltești, teză de doctorat* (nepublicată). Materialul de la Gugești provine dintr-o descoperire întâmplătoare. Multumim și pe această cale, Dr. M. Dinu, pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție lucrarea domniei sale, împreună cu multe informații deosebit de interesante.

⁷ M. Petrescu-Dimbovița, I. Casan, C. Mateescu, *op. cit.*, p. 261, fig. 7/1a — 1b și 7/2; M. Petrescu-Dimbovița, M. Dinu, *op. cit.*, p. 64, fig. 42/1 — 2.

⁸ E. Zaharia, *Două vase Horodiștea-Foltești descoperite în raionul Iași, ArhMold*, II—III, 1964, p. 441, fig. 2.

⁹ M. Dinu, *Le problème des tombes à ocre dans les régions orientales de la Roumanie, Prehistoria Alpina*, 10, 1974, p. 271, fig. 9/1.

¹⁰ V. A. Dergaciov, I. V. Manzura, *Pogrebalnic kompleksi pozdnego Tripolija, Chișinău*, 1991, Brânzeni, p. 215, fig. 5/15 și fig. 14 și 16 pentru tipul de vas; Gordinești, p. 216, fig. 6/19; Vâhvatînți, p. 212, fig. 3/15 — 16 și p. 226, fig. 5/10; Usatovo, p. 213, fig. 4/14 — 16; Serezlievko, p. 214, fig. 7/12 — 14; Troianovo, p. 217, fig. 8/13 — 14, 26, Gorodsk, p. 218, fig. 9/12.

¹¹ Informație dr. M. Dinu, descoperire întâmplătoare. Piesa este inclusă în teza de doctorat (nepublicată încă).

9, 18 și 53 de la Văhvatini¹². Acest tip de ceramică cenușie-negricioasă, aspră la pipăit, din categoria uzuală, rareori decorată, este bine reprezentată și la Erbiceni „Dealul Sărăturilor”¹³. Ea apare frecvent și în săpăturile de la Foltești „Ruptura”¹⁴, Stoicani „Dealul de pe râpă”¹⁵ și Horodiștea¹⁶. Ceramica cenușie și uzuală, descoperită în aceste așezări, este considerată a fi de factură Horodiștea Erbiceni (pe fondul Cucuteni târziu), dar există și posibilitatea ca apariția ei să fie legată de influențele sudice de tip Cernavoda (I c) — Râmnicelu¹⁷.

Putem adăuga, că însăși forma vasului cenușiu ne amintește de unele vase cucuteniene, fapt sesizat, de altfel, și de dr. S. Marinescu-Bâlcu, pentru descoperirile de la Târpești¹⁸.

Scheletul de la Grumezoaia era întins pe spate, ca și cele de la Brăilița (faza veche) și Vișani, cu acesta din urmă și cu cel de la Târpești, existând similitudini și în ceea ce privește lipsa ochiului. Este, de asemenea, interesant de subliniat caracterul mediteranido-dinaric al scheletului și cel meridional, pus în evidență de analiza antropologică a materialelor osoase, provenind din necropolele plane de la Brăilița, Văhvatini și Golercani¹⁹.

În baza analizei făcute, se poate, deci, preciza că mormântul simplu de înhumatie de la Grumezoaia se încadrează din punct de vedere cronologic în perioada de tranziție spre epoca bronzului și, mai precis, în cultura Horodiștea (Foltești-Cernavoda II). Cercetările întreprinse în acest areal cultural au înregistrat atât prezența ceramicii pictate de tradiție evidentă cucuteniană târzie, cât și a celei gri-cenușii spre negru, ca și în cazul descoperirii noastre. Mai mult chiar, având în vedere că vasul cenușiu nu prezintă nici un fel de decor, am putea încadra mormântul în perioada de început a culturii Horodiștea. Analiza recentă prin metoda radiocarbon a trei probe de oase, provenind din așezarea de la Horodiștea (săpături 1969—1970 dr. M. Dinu), au dat următoarele rezultate:

— pentru Horodiștea I — HD — $14785 \pm 18 \text{ BP} = 2545 \pm 18 \text{ bc}$ sau 3331 — 3101 CAL BC (pentru 1 sigma);

¹² V. A. Dergaciov, I. V. Manzura, *op. cit.*, p. 230, fig. 9/9. Precizăm că acest vas nu are torți, spre deosebire de cel din mormântul 18, care prezintă și torți, dar de alt tip decât cel de la Grumezoaia, iar gâtul său este ceva mai mic, vezi, p. 232, fig. 11/5. Vasul din mormântul 53, p. 232, fig. 11/5. Vasul din mormântul 53, p. 240, fig. 19/7 este mult mai zvelt și are torțile la fel cu cel din mormântul 18, ușor rotunjite.

¹³ M. Dinu, *Quelques considerations...*, p. 132.

¹⁴ M. Petrescu-Dimbovița, M. Dinu, *op. cit.*, p. 38—40.

¹⁵ M. Petrescu-Dimbovița, *Cimitirul hallstattian de la Stoicani, Materiale*, I, 1953, p. 164.

¹⁶ H. Dumitrescu, *La station préhistorique de Horodiștea sur le Pruth, Dacia*, IX—X, 1941—1944, p. 152.

¹⁷ M. Dinu, *Quelques remarques sur la continuité de la céramique peinte du type Cucuteni durant la civilisation Horodiștea—Erbiceni et Gorodsk, La civilisation de Cucuteni en contexte européen, Session Scientifique Iași — Piatra-Neamț*, 1984, Iași, 1987, p. 133—140; *Idem, Cu privire la originea și evoluția comunităților de tip Foltești — Cernavoda II, Istorie și civilizație* (volum omagial dedicat prof. dr. C. Cihodaru la a 80-a aniversare), Iași, 1988, p. 1—7.

¹⁸ S. Marinescu-Bâlcu, *Unele probleme ale perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului din Moldova în lumina a trei morminte de înhumatie descoperite la Traian, SCIV*, XV, 1964, 2, p. 247.

¹⁹ M. Dinu, *Le problème des tombes...*, p. 267—270.

— pentru Horodiștea II — HD — 15024 = 4376 ± 21 BP = 2426 ± ± 21 bc sau 3035 — 2924 CAL BC (pentru 1 sigma);

— pentru Horodiștea II — HD — 14898 = 4243 ± 32 BP = 2293 ± ± 32 bc sau 2911 — 2784 CAL BC (pentru 1 sigma)²⁰.

În conformitate cu aceste date, deci, mormântul de la Grumezoaia s-ar putea data în ultima parte a mileniului IV î.e.n.²¹. El face, probabil, parte din prima grupă de morminte și necropole plane a perioadei de tranziție la epoca bronzului, alături de descoperirile de la Vișani, Râșești, Târpești, Foltești și Brăilița, de pe teritoriul României, cărora le corespund la est de Prut cele de la Golercani, Vâhvatiniți și Usatovo²².

În încheiere, deci, apreciem că mormântul izolat descoperit la Grumezoaia ar putea fi legat de așezarea „Foltești-Cernavoda II“, descoperită în apropiere și considerăm mica noastră contribuție utilă pentru lărgirea arealului acestui grup de morminte dintr-o perioadă încă insuficient cercetată.

CORNELIA-MAGDA MANTU — DAN BOTEZATU — M. ENACHE

EIN BESETZUNGSGRAB AUS DER ÜBERGANGSPERIODE IN DER BRONZEZEIT VON GRUMEZOAIA (KREIS VASLUI)

(Zusammenfassung)

Im Jahre 1993, auf dem Gebiet des Dorfes Grumezoaia (Gemeinde Dimitrie Cantemir, Kreis Vaslui), wurde zufällig ein Besetzungsgrab entdeckt, welches als Inventur zwei Gefäße hatte. Die ausgeführte Untersuchung beim Fundort, brachte leider keine zusätzliche Daten. In der nächsten Nähe wurden keine keramische Reste oder Indizien eines anderen Grabs gefunden. Nach der Beschreibung der Kinder, die diese Entdeckung gemacht haben, das Skelet lag auf dem Rücken in Richtung Nord-Süd, mit dem Kopf gegen Norden. Rechts neben dem Kopf waren die zwei Gefäße (Taf. 3/1—2) Das Skelet lag wahrscheinlich in einem schwer erkennbaren Grab, 1 m vom heutigen Niveau des Bodens.

Die antropologische Analyse der entdeckten Reste führt zur Schlussfolgerung daß wir mit einem 10 — 11 — jährigen Kind zu tun haben (Infans II), von großem Wuchs, mit einigen mittelmeer-dinarischen Zügen.

Auf die archäologische Inventur zurückkommend, betonen wir, daß das Gefäß mit Deckel aus einer gelben. Paste von einer sehr guten Qualität hergestellt ist, dekoriert mit braun. Die dekorativen Motive, geometrischer Art, dargestellt in Metopen, bestehen aus romboidalen Flächen, ausgefüllt mit Strichen (Linien), welches ein „Netzdekor“ bilden, alterniert mit einfachen Linien, parallel oder senkrecht. Das bemalte Gefäß zeigt Analogien zu dem in Grab 20 entdeckten Ge-

²⁰ Mulțumim și pe această cale d-lui Prof. Dr. H. Hauptmann, pentru sprijinul acordat în sponsorizarea datărilor și Dr. Bernd Kromer, pentru realizarea lor. C. M. Mantu, *Cronologia absolută a eneoliticului în spațiul carpato-dunăreano-pontic și regiunile vecine*, referat de doctorat, Iași, 1993.

²¹ Precizăm faptul că resturi din scheletul descoperit vor fi analizate, de asemenea, prin metoda radiocarbon, dar rezultatul va fi obținut ulterior publicării acestui studiu.

²² M. Dinu, *Le problème des tombes...*, p. 270—271.

fäß in Brăilița und mit der Keramik aus Erbiceni, Foltești und Gugești. Sein Deckel hat Analogien in erster Reihe mit dem selben Gefäß aus dem Grab 20 aus Brăilița, sowie mit Fragmentstücken oder ganze Stücke stammend aus Foltești. Gefäße mit Deckel, aber mit völlig verwischter Malerei wurden angetroffen auch in der Moldau in Vișani und Risești. Die Dekoration, angewendet in Grumezoaia auf dem bemalten Gefäß, erscheint vom selben Typ auch in Bessarabien in Brânzeni und Gordinești in dem tripolitanischen Areal von Vâhvatini, Usatovo, Serezlievka, Troianovo und Gorodsk.

Das zweite Gefäß, aus einer grau-schwärzlicher Paste hergestellt, zeigt Analogien zu einem in Podolenii de Jos entdeckten Gefäß und zu denen entdeckt in den Gräber 9,18 und 53 aus Vâhvatini. Gefäße von diesem Keramiktyp sind oftanzutreffen in Foltești, Stoicani und Horodiștea. Die Entdeckung aus Grumezoaia kann der Kultur Horodiștea zugeschrieben werden und durch das undekorierte Gefäß der ersten Phase dieser Kultur. Die Analysen mit Radiokarbon, die neulich in Heidelberg durchgeführt wurden, Dank der Freundlichkeit und Großzügigkeit des Herrn Prof. Dr. H. Hauptmann, vom anerkannten Physiker Dr. B. Kromer auf Knochenproben stammend aus der Kultur (Horodiștea I: HD — 14785 = 4495 ± 18BP oder 3331—3101 CAL BC; Horodiștea II: HD — 15024 = 4376 ± 21 BP oder 3035—2924 CAL BC; Horodiștea II: HD 14898 = 4243 ± 32 BP oder 2911—2784 CAL BC) erlauben die Einfügung des Grabes aus Grumezoaia in dem letzten Teil des 4. Jh. v.u.Z.

Das Grab aus Grumezoaia könnte gebunden werden an die restlichen Funde der Siedlung „Foltești — Cernavoda II“, identifiziert von Gh. Coman, 400 m weit von der „Ansiedlung“, Entdeckungszeit 1993. Es scheint, dieses Grab gehört zu der ersten Gruppe von Gräber und zur flachen Nekropolen der Übergangszeit zur Bronzezeit neben den Entdeckungen von Vișan, Risești, Târpești, Foltești und Brăilița auf dem Gebiet Rumâniens, denen gleich sind die vom Osten des Pruts aus Golercani, Vâhvatini und Usatovo.

Legende der Bilder

Tabel 1. Grumezoaia. 1. Gefäß mit Deckel; 2. Gefäß vom amphoroidalen Typus.